

УДК 930.1 (477.74) «1991/2025»

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.5.399>

Олег Мельник*

НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСТОРИКІВ-ПАТРІОТІВ ПРОТИ ІМПЕРСЬКИХ МІФІВ ЩОДО ІСТОРІЇ ОДЕСИ (1991–2025 РР.)

Анотація: У статті розглянуто внесок істориків-краєзнавців у просвіту населення щодо історії України проти імперських міфів розвитку та заснування міста Одеси, як імперського проекту. Аналізується внесок істориків-краєзнавців міста в процеси просвіти населення та підготовки нових поколінь істориків-патріотів, що будуть зосереджені на наукових і просвітницьких проектах пов'язаних з формуванням і відродженням української національної свідомості у мешканців «майже зрусіфікованої Одеси», а також процеси наукової популяризації знань з локальної історії розвитку Півдня України, як запоруки його справжньої історії, не міфологізованої Російською імперією.

Ключові слова: просвіта населення, локальна історія, національна свідомість, історія Одеси, історики-краєзнавці

Постановка проблеми. В українській історичній науці розгляд просвітницького руху, як правило, обмежують діяльністю товариств «Просвіта» та їх внеском у формування громадсько-політичної ситуації пов'язаної з формуванням громадської думки та процесами національної свідомості. Однак, «Просвіти» та просвітницький рух, у вузькому значенні, можна розглядати як організації щодо розвитку національної свідомості та поширення знань з історії, культури та мови. Але процеси просвіти населення у ширшому розумінні, слід пов'язувати вже безпосередньо з діяльністю наукової громадськості, яка своїми дослідженнями та популяризацією їх змінює, тобто просвітлює населення, впливаючи на процес зміни історичної міфології старих імперських утворень та їх ідеологічних, тобто міфологічних штампів.

Саме таку складову в діяльності вчених істориків доби незалежної України пов'язану з історією міста Качибей-Хаджибей-Одеса необхідно не тільки досліджувати, але й всіляко підтримувати, як необхідну складову антиімперського минулого для завершення процесів деколонізації свідомості.

Процеси отримання Україною незалежності у 1991 р. значно прискорили формування нової історичної спільноти науковців, які своєю позицією, обґрунтованою на основі історичних джерел, сприяли процесам просвіти населення та позбавлення імперської історичної міфології, у тому числі й міфічної картини російської історичної науки про створення «Новоросії на пустому місті» і лише «за наказами Катерини Другої».

Громадська позиція істориків і просвіта населення через масові заходи призводить до зрушень у свідомості населення та спростуванні міфологем минулого історичної науки

* Мельник Олег Віталійович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри філософії, історії та політології Навчально-наукового інституту гуманітарних наук, Національний університет «Одеська політехніка» (Одеса, Україна); ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8040-6769>; e-mail: oleg_trac@ukr.net

імперської держави. Тому і наукові роботи одеських істориків-краєзнавців у межах сучасної тенденції європейської науки про локальну історію є важливим внеском як у світову історію, так і в процеси спростування міфологічної картини від Російської імперії до «рашистської федерації».

Огляд літератури. Дослідження внеску одеських істориків-краєзнавців щодо просвіти населення регіону досить фрагментарні. Надаючи суттєвий матеріал про наукову роботу істориків, вони однак не розглядають їх внесок у просвіту населення та формування національно орієнтованої локальної історії міста Одеси та Півдня України взагалі. Так, існує певна кількість наукових публікацій щодо наукового доробку професорів А.Д. Бачинського¹, В.П. Ващенко², Г.І. Гончарука³, та Т.Г. Гончарука⁴. Відомі дослідження про науковий доробок професора О.А. Бачинської⁵, як дослідника козацтва та Південної України

Але дослідження, скеровані, у першу чергу, на науковий доробок, часто пропускають теми громадсько-політичної та просвітницької діяльності щодо процесу впливу наукових досліджень та їх популяризації на відмову населення від імперської міфології та фактичним

¹ Див.: *Бачинський А.Д.* Біобібліографія учених Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Вип.: Історики. Одеса, 1994.; *Бачинська О.А., Самойлов Ф.О.* Українсько-болгарські зв'язки в працях А.Д. Бачинського (1933-1995). *Україна і Болгарія: віхи історичної дружби. Матеріали міжнародної конференції, присвяченої 120-річчю визволення Болгарії від османського іга.* Одеса, 1999; *Хмарський В.М., Ващенко В.П.* Бачинський А.Д. *Професори Одеського (Новоросійського) університету: Біографічний словник.* Одеса, 2005; *Анатолій Діомидович Бачинський (1933-1995): До 75-річчя з дня народження (біографічні матеріали).* Одеса, 2008.

² Див.: *Хмарський В.М.* Віктору Петровичу Ващенко – 70. *Записки історичного факультету.* 1999. Вип. 9. С. 10-17; *Хмарський В.М.* Ващенко Віктор Петрович. *Професори Одеського (Новоросійського) університету. Біографічний словник.* Т. 2. А-І. Одеса: «Астропринт», 2005. С. 234-236.

³ Див.: *Морозов В.В.* Гончарук Григорій Іванович. *Енциклопедія сучасної України* / ред. кол.: *І.М. Дзюба* [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. Т. 6: Го-Гю. URL: <https://esu.com.ua/article-30939>; *Наукова еліта Одещини. Ч. І: Доктори і професори.* Одеса, 2005; *Цвілюк С.А.* Життя, сповнене творчої праці: До 70-річчя професора Г.І. Гончарука. *Інтелекція і влада: Громадсько-політичний збірник.* 2007. Вип. 10. Серія: Історія. С. 242-247.

⁴ *Мельник О.* Тарас Гончарук: почесний краєзнавець, український історик-патріот (Перша спроба біоісторіографічного дослідження). *Служити історичній правді. Тарас Гончарук: біобібліогр. покажч. / упоряд.: Л.В. Вукович, К.І. Сорокіна; [наук. ред.: О.А. Бачинська; ред. О.М. Ласкевич.* Одеса, 2021. С. 9-25.

⁵ Див.: *Станко В.Н.* Бачинська О.А. *Професори Одеського (Новоросійського) університету. Біографічний словник.* Т. 2: А-І. Одеса: «Астропринт», 2005. С. 91-92; *Шепель Л.* Бачинська О.А. *Українські історики ХХ ст.: Біобібліографічний довідник / Інститут історії України НАН України.* Київ, 2006. Вип. 2, ч. 3. С. 13; *Шиян Р.І.* [Рец.] А.Д. Бачинський, О.А. Бачинська. *Козацтво на Півдні України. 1775-1869 рр.* Одеса: Маяк, 1995. *Південна Україна XVIII-XIX ст. Записки науково-дослідницької лабораторії ЗДУ.* Запоріжжя, 1996. Вип. 2. С. 182-183; *Бутич І.* [Рец.] А.Д. Бачинський, О.А. Бачинська. *Козацтво на Півдні України. 1775-1869 рр.* Одеса: Маяк, 1995. *Записки НТШ.* Т. ССXXXIII: *Праці історично-філософської секції.* Львів, 1997. С. 575-577; *Непомнящий А.А.* Українці Буджака тепер мають свою історію [Рец. на книгу: Бачинська О. *Українське населення Придунайських земель. XVIII – початок ХХ ст. (заселення й економічне освоєння).* – Одеса: Астропринт, 2002. 328 с.]. *Библиотечное дело и краеведение: Сб. науч. тр.* Киев-Симферополь, 2002. Вып. IV. С. 154-156; *Кухарук О.В.* Читаючи та перечитуючи – вчитуємося [Рец.: Бачинська О. *Козацтво в «післякозацьку добу» української історії (кінець XVIII – XIX ст.): монографія / Олена Бачинська.* О.: Астропринт, 2009. 251 с.: іл.]. *Записки історичного факультету.* Одеса: ОНУ, 2012. С. 101-106; *Дослідники історії Південної України: біобібліографічний довідник.* Т. 1. Київ, 2013. С. 40-44; *За соняшним годинником Клію.* Бачинська Олена Анатоліївна: матеріали до біобібліографії. *Студії на пошану наукового керівника (з нагоди 30-річчя наукової діяльності та ювілею з дня народження) / упоряд.: О.С. Мурашко, Т.С. Кара, В.М. Полтораки; наук. ред.: Т.Г. Гончарук, Н.М. Діанова; відп. ред. М.О. Подрезова.* Одеса, 2021. 256 с.

відродженням національної свідомості у частково зрусифікованому регіоні Південної України. Саме тому вивчення цієї складової постало як завдання перед автором статті.

Виклад основного матеріалу. В історії історичного факультету Національного університету імені І.І. Мечникова питому вагу склали дослідники саме історії України, чий внесок у підготовку концепції нових досліджень з історії України та краєзнавства заслуговує на окремий розгляд. Саме їх діяльність у просвітницькій сфері та підготовці нового покоління вільних необмежених радянською ідеологією досліджень сприяла зміні концепції дослідження історії міста та його складових.

З певним пієтетом, у першу чергу, можна характеризувати професора А.Д. Бачинського⁶, чий науковий дослідження козацької доби та краєзнавства Південної України заклали основи історико-патріотичної хвилі нових істориків – випускників історичного факультету Одеського університету.

Розглядаючи у наукових дослідженнях історію козацтва та селянства Півдня України 19 ст., Анатолій Діомидович Бачинський провів велику роботу із залучення фондів Державного архіву в Одеській області, було видано путівник по архіву⁷. Так, у рецензії на його роботу про Задунайську Січ зазначено: «А.Д. Бачинському належить право називатися першим дослідником історії Усть-Дунайського буджацького війська. До цієї теми певною мірою зверталися тільки А.О. Скальковський та О. Рябінін-Склярєвський. Відобразити повно та багатопланово історію цього військового формування на підставі документальних джерел вдалося тільки А.Д. Бачинському... В цьому відношенні четвертий розділ рецензованої праці – «Задунайські запорожці та усть-дунайські козаки» – є результатом значної роботи автора протягом багатьох років (низку статей, присвячених різним аспектам історії Усть-Дунайського війська, було надруковано ним ще у 1960-х рр.). Наслідком такого ретельного дослідження стало виправлення багатьох фактичних помилок, які існують в історичній літературі»⁸.

Саме до Анатолія Діомидовича завжди можна було звернутися з питаннями щодо історії Одеси, Південної України та українського козацтва, а його майже енциклопедичні знання архівів і документів цього періоду завжди вражали інших дослідників і студентську аудиторію. Анатолій Діомидович проводив активну громадсько-просвітницьку роботу, спілкуючись з майбутніми істориками та краєзнавцями, постійно наголошуючи на необхідності збереження історично документованої інформації та методичному аналізі, археографічній, джерелознавчій та аналітичній роботі, що у подальшому буде запорукою нових підходів до дослідження Півдня України та історії Одеси.

Також необхідно згадати Віктора Петровича Ващенка⁹, сфера наукових інтересів якого

⁶ **Бачинський Анатолій** (1933-1995) – член редколегії «Науково-інформаційного бюлетеня Архівного управління УРСР» (1960–1964); член Бюро наукової Ради АН України з проблем історичної науки, секція давньої і нової історії України; Археографічної комісії АН України; Дирекції Державного архіву Одеської області (з 1987); член редакційно-видавничої ради республіканського видавництва «Маяк» (з 1989); голова Одеського товариства краєзнавців (1992) та ін.

⁷ Государственный архив Одесской области: Путеводитель. Одеса, 1961 (у співавторстві).

⁸ *Могульова С.В.* [Рец.]: А.Д. Бачинський. Січ Задунайська. 1775–1828. Історико-документальний нарис. Одеса: Одеський державний університет, 1994. 124 с. URL: http://www.cossackdom.com/rechenzii/moguliova_naris.htm

⁹ **Ващенко Віктор** (1929-2003) – декан і завідувач кафедри історії України Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, 1972-1980 – завідувач кафедри історії УРСР (до її реорганізації); 1984-1994

зосереджувалася на історичних дослідженнях України з розвитку капіталістичної промисловості і торгівлі в містах Півдня України у дореформений період (кінець 18 – 1861 р.).

Як завідувач кафедри В.П. Ващенко керував процесом відродження кафедри історії України Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, що стала базовою кафедрою історії України в Одесі. У своїх роботах В. Ващенко залучив значний масив документальних джерел з архівних установ, ввів до наукового обігу унікальні факти історії розвитку економіки краю, видав більше 100 наукових праць, які присвячені історії та історіографії соціально-економічного розвитку України кінця 18 – першої половини 19 ст.¹⁰

Його можна характеризувати як відомого дослідника та науковця, внесок якого в дослідження історії економіки України та підготовку нових наукових кадрів, заслуговує не тільки наукової, але й громадської поваги. Його учнем є відомий історик, професор Тарас Григорович Гончарук, що не тільки уславив себе дослідженнями з історії економіки та розвитку Півдня України, але й змінив «фейкову імперську картину заснування Одеси» на справжню історичну правду. Просвітницька діяльність В.П. Ващенко також сприяла поширенню у науковому та викладацькому середовищі початку 1990-х років видання Ореста Субтельного та процесу переходу ВНЗ до викладання історії України, як складової національно-орієнтованого викладацького процесу з методологічної точки зору, та фактичної зміни старих підходів до викладання історії України на нові світові загальноісторичні.

Підняття питання щодо справжнього віку Одеси безпосередньо пов'язано з такими істориками як Олександр Васильович Болдирев (1963–2001)¹¹ і Тарас Григорович Гончарук. Робота О. Болдирева носить політично-просвітницький характер, враховуючи сферу його наукових інтересів, адже у 1995 р. О. Болдирев захистив дисертацію на здобуття ступеня кандидата політичних наук «Політичний світогляд українських громад другої пол. XIX ст.»¹².

Під час перебування в аспірантурі Т. Гончарук під впливом книги О. Болдирева «Одесі – 600» зацікавився історією Кочубієва-Хаджибея до його перейменування на Одесу. У 1997 р. Т. Гончарук видав книжку «История Хаджибея (Одессы) 1415-1795. Популярный очерк», метою якої було показати російськомовним одеситам, від яких сторінок минулого вони відмовляються, обмежуючи вік свого міста лише 200-ма роками¹³. У подальшому він продовжив ці дослідження, які не лише мають науковий обґрунтований характер, але й досліджують всі аспекти від появи імперського міфу про Одесу, його історіографічних та документальних складових, що відображається в ґрунтовному аналізі та просвітницькій діяльності¹⁴.

– декан історичного факультету (замінив на цій посаді Заїру Першину); у 1990–1999 – завідувач кафедри історії України; у 1999–2003 рр. – професор кафедри історії України.

¹⁰ Список друкованих праць В.П. Ващенко з історії соціально-економічного розвитку Південної України. *Записки історичного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова*. Одеса, 1999. Вип. 9. С. 14–17.

¹¹ *Болдирев О.В.* Одесі – 600: історичний нарис. Одеса, 1994. ТПКП «Юг», 1994. 72 с.

¹² *Савченко В.А.* Болдирев Олександр Васильович. *Енциклопедія сучасної України*. Т. 3. Біо-Бя. Київ, 2004. URL: <https://esu.com.ua/article-36729>

¹³ *Мельник О.* Тарас Гончарук: почесний краєзнавець, український історик-патріот... С. 16.

¹⁴ Див.: *Історія Хаджибея (Одеси) 1415–1795 рр.* в документах / за ред. канд. іст. наук *Т.Г. Гончарука*. Одеса: Астропринт, 2000. 372 с.; *Гончарук Т.Г.* Бартоломій Галера та його проект розвитку торгівлі Хаджибея (Одеси)

На додаток до формування світогляду Т.Г. Гончарука як історика-краєзнавця та просвітника вплинула і патріотична позиція його батька - професора Григорія Івановича Гончарука, який брав участь у заходах щодо агітації та формування українських збройних сил і разом з військовими виступав за українські повітряні сили разом із Сергієм Петровичем Тронько – заступником командувача повітряної армії, що базувалася в Україні. Його внесок у дослідження історії Одещини та суспільно-політичного руху в Україні стосувався як української повстанської армії та дисидентства, так і історії розвитку народного руху та його внеску у формування концепції незалежної України у сучасних умовах¹⁵.

Окрім наукової та викладацької діяльності Т.Гончарук бере активну участь у громадській і просвітницькій діяльності м.Одеси, приділяючи увагу популяризації історичних реалій Південного регіону, про що свідчать його постійні виступи з публічними лекціями у науково-освітніх закладах міста, бібліотеках і засобах ЗМІ.

Коло істориків науковців значно поширилося і, наслідуючи свого батька Анатолія Діомидовича Бачинського, до досліджень історії українського козацтва, заселення й освоєння Південної України у 18-19 ст., Задунайської січі та Ханської України долучилася Олена Анатоліївна Бачинська¹⁶. Її дослідження додали історичну перспективу та логічні висновки, щодо ханської, турецької та української колонізації цього краю¹⁷, що врешті-решт

1793 р. *Чорноморська минушина*. Зап. від. історії козацтва на Півдні України. 2007. Вип. 2. С. 144-153; *Гончарук Т.Г.* Стаття в «Одеском вестнике» 1841 р. про зруйнування «хаджибеївської лазні» в Одесі. *Юго-Запад. Одессика*: іст.-краєвед. науч. альм. 2008. Вип. 6. С. 44-49; *Гончарук Т.Г.* Документи з фондів Одеського історико-краєзнавчого музею про героя штурму Хаджибея (Одеси) 1789 р. майора М. Меркеля. *Південний захід. Одессика*: іст.-краєзнавч. науч. альм. 2011. Вип. 11. С. 9-13; *Гончарук Т.Г.* Проблема визначення віку Одеси: історіографія та політика. Інтелігенція і влада: матеріали шостої Всеукр. наук. конф. 20-23 трав. 2014 р. м. Одеса: громад.-політ. наук. зб. Одеса: Астропринт, 2014. С. 46-50; Будівлі османського Хаджибея (Одеси) 1760-80-х рр. «*Кочубій – Хаджибей – Одеса*»: матеріали Першої Всеукр. наук. конф., присвяч. 600-річчю міста, 28-29 трав. 2015 р. Одеса: Політехперіодика, 2015. С. 28-35; *Гончарук Т.Г.* Будівлі османського Хаджибея (Одеси) 1760-1780-х рр.: за матеріалами опублікованих джерел та вітчизняної історіографії. *Чорноморська минушина*. Зап. від. історії козацтва на Півдні України. 2015. Вип. 10. С. 16-25; Історія Хаджибея (Одеси) в працях дослідників XIX-XX ст.: хрестоматія / упоряд. *Т.Г. Гончарук*. Одеса: Екологія, 2015. 234 с.

¹⁵ *Морозов В.В.* Гончарук Григорій Іванович... та інші.

¹⁶ *Станко В.Н.* Бачинська О.А.... та інші.

¹⁷ Див.: *Бачинський А.Д., Бачинська О.А.* Козацтво на Півдні України. 1775-1869. Одеса: Маяк, 1995. 55 с.; *Бачинська О.А.* Дунайське козацьке військо. 1828-1868 рр. (До 170-річчя заснування). Одеса: Астропринт, 1998. 232 с.; *Бачинська О.* Українське населення Придунайських земель. XVIII – початок XX ст. (заселення й економічне освоєння). Одеса: Астропринт, 2002. 328 с.; *Бачинська О.* Козацтво в системах Російської і Турецької імперії. *Історія українського козацтва*: Нариси: У 2 т. / Ред. кол.: *В.А. Смолій* (відп. ред.) та ін. Київ, 2007. Т. 2. С. 303-362; *Бачинська О.* Козацтво в «післякозацьку» добу української історії (кінець XVIII – XIX ст.). Київ: Вища школа, 2011. 287 с.: іл., вкл.; *Бачинська О.* Задунайські запорожці: козацьке буття в «післякозацьку добу». *Повсякдення ранньомодерної України*. Історичні студії в 2-х томах. Т. 1: Практики, казуси та девіації повсякдення / Гол. ред. *В. Смолій*; Відп. ред. *В. Горобець*. Київ: Інститут історії України, 2012. С. 201-216; *Бачинська О.* Османські фортеці Буджака на межі XVIII-XIX ст.: залоги й їхній склад = Bucak vilayetinde Osmanlı kaleleri: garnizonların yapısı ve işleyişi (XVIII. Yüzyıl sonu – XIX. Yüzyıl başları). Одеса: Астропринт, 2013. 168 с.: іл. (українською та турецькою мовами); Українське козацтво. Золоті сторінки історії / *О.А. Бачинська, Т.В. Чухліб, В.О. Щербак*. Київ: Кристал Бук, 2015. 398 с. (О.А. Бачинська. С. 228-328); *Бачинська О.* Задунайська Січ. Історія Запорозької Січі. Київ: Арій, 2015. С. 194-228; *Бачинська О.А., Чухліб Т.В.* Історія козацтва після зруйнування Запорозької Січі. 1775-1905 рр. Київ: Арій, 2016. 464 с.: іл.; *Бачинська О.А.,*

привело до появи монографій, де автори досліджень сформулювали спільну позицію про козацьку українську складову процесів колонізації території¹⁸.

Новим поколінням істориків-патріотів було розвінчано міф про походження міста Одеси від імперської Росії. Базуючись на науково-методологічній базі своїх вчителів і наукових керівників, вийшли роботи щодо перегляду історичної дати заснування міста, економічного розвитку торгових шляхів Півдня України, Ханської України та продовження дослідження Буджаку, Задунайської Січі та козацького минулого цього регіону.

Виступи у пресі та публікації таких істориків, як Олексій Болдирев, Олена Бачинська, Тарас Гончарук, Сергій Гуцалюк та інших, не тільки підготували появу громадської організації «Одесі-600», але й започаткували нову добу протистояння з імперськими символами, що триває і зараз.

Фактично, саме істориків-краєзнавців і спеціалістів з історії Півдня України – О.А. Бачинську, Т.Г. Гончарука, С.Б. Гуцалюка, О.Г. Середу та багатьох інших, можна розглядати як основну рушійну силу у просвіті населення та боротьбі з імперськими наративами та міфологією, яка є основою агресивної політики російського рашизму на сучасному етапі.

Просвітництво та справжня історична картина розвитку локальної історії Півдня України жорстко пов'язані, бо лише справжні історичні дослідження на основі фактів, без ідеологічної канви та диктату, надають цілком реальну картину історії. Тому і внесок істориків-краєзнавців, що не тільки підготували власні історичні дослідження, але й своєю просвітницькою роботою якісно змінили інформаційне поле до того засмічене російськими міфами та наративами, є тим надбанням, що позитивно характеризує процеси національного розвитку сучасної України.

Висновки. Таким чином, можна вважати, що внесок істориків-краєзнавців Одеси сприяв не тільки розвитку краєзнавчих, економічних, археографічних досліджень, а й фактично став на шляху спростування імперських міфів, надаючи справжню картину історії Південної України та її міст. Продовження цих досліджень працює не тільки на скасування імперських міфів, а й на розвиток просвіти населення регіону через заходи у ЗМІ, наукових і просвітніх центрах, УІНП та бібліотеках міста Одеси. Саме ці моменти потребують ще більш ґрунтового дослідження у біоісторіографічних і наукових дослідженнях істориків, як з точки зору регіональної історії, так і формування національної свідомості мешканців Півдня України через розуміння історії та просвітницьку діяльність наукової громадськості.

Чухліб Т.В. Козацька Україна після зруйнування Запорозької Січі (1775-1905). Київ: Арій, 2021. 351 с.; Бачинська О. Задунайська Січ. Історія Запорозької Січі. 2-ге видання / Колектив авт. Київ: Арій, 2023. 240 с.; Бачинська О. «Подих» Січневого повстання у Південній Україні та прикордонні 60-70-ті роки XIX ст. Українські виміри Січневого повстання 1863-1864 рр.: колективна монографія / за ред. О. Реснта, Б. Янишина. Рига, Латвія: Baltija Publishing, 2024. С. 243-268.

¹⁸ Одеса козацька: Наук. нариси / О.А. Бачинська, Т.Г. Гончарук, С.Б. Гуцалюк, А.І. Мисечко; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2000. 147 с.; Одеса козацька. Наукові нариси / автори: О.А. Бачинська, С.Б. Гуцалюк, В.І. Кіров, А.І. Мисечко, Л.В. Новікова, В.М. Полтораки. Одеса: Фенікс, 2008. 148 с.

Oleh Melnyk

Educational and Outreach Activities of Patriotic Historians Against Imperial Myths about the History of Odesa (1991–2025)

Abstract: The article examines the contribution of local historians from the 1990s to the 2020s to public education on the history of Ukraine, countering imperial myths about the development and founding of the city of Odesa as an imperial project. It also explores the processes of forming local historians at the Faculty of History of Odesa State University (later – Odesa National University).

The study analyzes the role of the city's local historians in educating the population and preparing new generations of patriotic historians who would focus on academic and educational projects aimed at shaping and reviving Ukrainian national consciousness among the residents of the 'almost Russified Odesa'. The contribution of leading specialists of the Department of Ukrainian History to public outreach and the creation of their own scholarly schools of patriotic historians and local researchers in Odesa is traced.

The author concludes that the contribution of local historians of Southern Ukraine not only fostered the development of local history, economic, and archeographic research, but also effectively confronted imperial myths by providing an authentic picture of the history of Southern Ukraine and its cities. The continuation of these studies serves not only to dismantle imperial narratives but also to promote public education throughout the region through media activities, research and educational centers, the Ukrainian Institute of National Memory, and Odesa's libraries. These aspects require further comprehensive investigation in bio-historiographical and academic studies, both in terms of regional history and the formation of national consciousness among the inhabitants of Southern Ukraine through historical understanding and the educational activities of the scholarly community.

Keywords: public education, local history, national consciousness, history of Odesa, local historians